

Hirado 1845/1422
Budapesti Hirado 1845/1422

Ezen lapok minden héten...
Kedden, péntek, és vasárnap jelennek meg.
Előfizetési ár...
Külföldi iratok...
Hivataltól és magánhirdetésektől.

Kedden

129.

Február 11. 1845.

Előfizethetnek...
a kiadóhivatalban, gránátos-
utczal Dlabny-házban 466ik
szám alatt, és minden császári
stráji postahivatalnál. — Az
ausztriai birodalomban
külföldre menendő példányok,
csak a bécsi császári posta-
hivatalnál rendelhetők meg.

BUDAPESTI HIRADO.

Teljes számu példányokkal még szolgálhatunk.

TARTALOM. Magyarország és Erdély. Kinevezések. Névmagyarosítás. Kegyelmes adakozások az árvai szegények részére. Hibaigazítás. Tudományos világ (Kisfaludy-társaság közlése). Elnöki beszéd. Titoknokai jelentés (sat.) Halálozás. Megyék: Közigyelések Ung-, Gömör- és Sárosban. Külföldi iratok. Chemische Briefe von Justus Liebig. Heidelberg 1844. 3. Külföld. Törökország. Hivataltól és magánhirdetésektől.

Tárcza. Akarat és Hajlam. Regény b. Jósika Miklóstól. VIII. Van Olifant. (Vége.)

MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY.

Amgu m. kir. Helytartótanács a keblebeli számvivő-hivatalnál halálozások által megüresült tisztségekre következő egyéneket léptette elő; ugyanint számtanácsnokka Drecher Matét; számtisztokká Könyves Lipótot és Pirchala Károlyt; iktatókká: Bogdány Andrást és Schreier Károlyt; járuloknokká Egedy Gáspárt és Köbling Ferdinándot; díjas gyakornokká Czillich Hugót és Balogh Henriket. — (O. Z.)

Amgu magy. kir. udv. kamara az Arad-Ménesen megüresült építkezési és urbéri mérnökségállomásra Gruber Antal k. mapati mérnököt alkalmazta.

Névmagyarosítás. Ö. es. ap. k. Főlsége Neszedé Antal magy. kir. udv. kamarai számvivő-tiszt vezetékevének. Eggyönyre változtathatását megengedni kegyelmesen méltóztatott.

Szerkesztőségünknek az árva megyebeli, éhséggel küzdő szegények részére következő újabb adakozások történetek pengőben: Egy a főudvari törvényeséknél köröztetett aláírásíron hatan N. N. jeggyel mindegyik tíz tíz pengő forintot; ketten szinté N. N. jeggyel mindegyik külön 2 ftot; R. K. 1 ft, K. m. 1 ft.; gr. Zichy Henrik 10 fr., Hubay Józ. 2 fr., Osztrólczy Mikl. 2 fr., Markovics Józ. 2 fr., Tahy Józ. 2 ft; Simoncsics János 2ft; M. Istv. 10ft; három „Valaki” aláírással mindegyik 2 ft; valaki 5 fr.; valaki 1 ft; más valaki 2 ft; egy valaki, ki már más uton is adott 5 ft, szinté valaki 1 ft, Bárzay József 2 ft, özvegy báró Meskóné 10 ft, gróf Zichy Henrikné 5 ft; Krajcsócs János 5 ft. — Török János ur, a „Magyar Gazda” szerkesztőjének gyűjteménye 236 ft; Kray báróné 5 ft; Sztranzajwsky Ján. miskolci sópéztárnok ur az ottani sótisztaság nevében 15 ft; t. Németzseghi Ben. helyt. titoknok 5 ft 20 kr; Lejtő János 1 ft; K. S. 20 kr; I. P. 20 kr; özv. Miskolczy Istv. né szül. Bück Józefa 6 ft; t. Stahly György 5 ft; komáromi sz. Ferenczendi atyák 2 ft. Teszen (a mult számbeli 497 ft 10 kr és egy arany részlettel) az eddig begyűlt összeg 841 frtot 10 krt pengőben.

Igazítás. Mult (128.) számunk főcíkjében 1. has. 4. sorban „között” h. olv. „közötti”, s a 2. has. 7. sorb. „mint eredményei” h. olv. „nem mint eredményei.”

TUDOMÁNYOS VILÁG.

(Kisfaludy-társaság.) Febr. 6-án, mint Kisfaludy Károly születése évnapján, tartotta a nevét viselő társaság idei közlését, a vármegyei nagy teremben, szép számu közönség jelenlétében. Az elnök, b. Jósika Miklós, következő beszéddel nyitotta az meg:

„Tisztelt Gyülekezet! Most, midőn társaságunk ő Felsőke kegyelmes királyunk által megerősítette, s ezáltal köztint-

zetté emeltetve, új korszakába lép, legyen szabad mindnekelőtt azoknak, kik kezdetétől fogva mostanig munkás társai voltak, buzgó köszönetemet kimondani azon szép együtt-tartásért, mely a célt soha sem tévesztve el, lehetővé tette, hogy oly csekély pénzalappal, e társaság hatáskörét időről időre annyira tudta nevelni, mikép most már, habár nem fényes, de minden tekintetben díszes állást bírt magának kivíni. Legyen szabad újraalakulási első közlésünkben azon tisztelt honleányoknak s honfiaknak is forró hálával kimondanom, mikép a magyarnak oly gyakran szemére vetett szalmatüzet, nemes oltárlánggá magasztalni csak azon buzgó részvét által lehetett, mellyel e kised társaság általok oly nemes kitartással, s mondanám némi előszeretettel, pártoltatt. — Meglehet, hogy a felfogás talán költői, midőn azt hiszem: hogy e pártolásban nem csekély része volt azon férfiu emlékezetének, kinek nevét e társaság viseli, s kinek kora halála, egytől a legköltőibb természetek közül fosztotta meg a hazát. És ime a magyar szellemnek azon félre-ismérhetlen természetes igazságszeretete, s főleg oly pártatlan kegyességü hölgyeink természetes jósága, melly által bizonyos előszeretettel kegyelt visszaemlékezéseken csügg. s azon legnemesebb értelemben vett honszeretet, melly azokat, kiktől a honra jó áradott, nemcsak feledni nem tudja, hanem emlékezetét koszorujából kiemelni is szereti. S ha e kegyeletben a kisebb szám felülmúlja a nagyobbat; ha itt is, mint mindenben, a szebb felfogás a buzgóbb kegyelet, a kiválóbb természetek kiváltsága; az egyáltalában el ne esüggessen bennünket, ez mindenhol és mindenben így van, s egyébkint nem is lehet.

Valóban szükség van arra, hogy azok emlékezetét néha fölélesszük, kik nemzeti nyelvünk művelésében oly korban fáradoztak, oly korban törtek jeget, midőn elszántságok elszigetelve állt; valóban szükség, hogy oly neveket, mint Kisfaludy, Kazinczy, Kölcseyé s több másoké, gyakran emlegessünk, s ne feledjük, hogy azon előfája szépirodalmunknak, melly már is oly sok reményt ígérő gyümölcsöt kelet terem, általok lön a kóros mohától kitisztítva, száradó ágaitól megmentve, s erődös ifju életre felkeltve. — A ki csak harmincz évre visszaemlékezik, nem lehet nem örömben resposni szívének azon, minden művelt nemzetek irodalmában, még a régi classicus nemzetekét sem reskeztve ki, példanélküli gyorsaságban s erélyben, mellyet nyelvünk s irodalmunk illy rövid idő alatt bizonyított, s melly oly alapos reményt nyujt kiszámíthatatlan kifejlésre s tökéletességre. — Midőn így nem ingatag alapokon jelelmi ki jövőnk horoscopját; legyen szabad most, midőn társaságunk a haza színe előtt, mint köztintezet, újabb s díszesebb állást foglal el, midőn annak szerencsés csillagzat alatt megnyílt új aeráját ünnepelek; — annak minden tagjait kettős buzgóságra és szorgalomra felszólítanom, s társaságunkat a tisztelt közönség kegyelme s pártolásába ajánlanom.

Ennek végeztével Garay János segédtitoknok foglalta el a szószelet, s számat adott a társaság most lefolyt évi munkálatai s pénztára mibenlétééről. Közöljük itt tudósítását szinte egész terjedelmében, a mint következik.

I. Számat adandó a Kisfaludy-társaság most lefolyt évi munkálatairól, mindenekelőtt a magyar népköltés megismertetésére czélzó lépéseit kell említenem, mint mellyek a tisztelt közönség pártoló hozzájárultával eddig is különös szerencsével koronáztattak. Minden nemzet örömet s banatát, történetét s egész jellemét népköltészetében rakja le. A növekedő tudományos és nyelvbéli műveltséggel az mindinkább az alsó rendek közé szorúl; mellyek a népnevelés elterjedésével mindennap felejtének egy dall, míg végre

a természet ez egyszerű, igénytelen de őszinteségökben oly vonzó virágait a műköltészet végkép felveszi magába. Társaságunk azt hitte, hogy nagyon is itt van az idő, midőn a magyar költői szellem evalódi ereklýtét szorgosan kell gyűjteni, hogy az örök feledéstől, melly majd minden történeti énekeinket elnyelé, megmentessenek. Sok hazánkfai megértettek ohajtásunkat; 49re megy azoknak száma, kik 19 különböző vidékről, kisebb nagyobb gyűjteményekkel, sőt zeneműdok összeírásával is segítettek ez év lefolyása alatt; a magyar academia pedig szíves volt kérésünkre saját, ezer számat meghaladó gyűjteményét használatul átengedni: mik által már most a társaság magát mintegy háromezer darab birtokában látja. De több vidék levén még, honnan méltán várunk küldeményeket, a most következő év még gyűjtésre van szánuva, s élünk ez alkalommal is, az ügyet a hazafiaknak ujalban ajánlani. Időközben a szerkesztési munkát meg fog kezdeni, s reménylünk, hogy a mit képesek leszünk adni, a magyar literaturának egy igen érezhető hozagát pótolandja. — Az egyes tagok munkálatait illetőleg: a széptani hasonlító biralat mezején Péczely József társunk foroglódt, szintolly alapos mint terjedelmes párhuzamában Homer és Virgil közt, melly az egyetemes irodalmunk kárával elhanyaglott classica literaturára úgy, mint az eposra fordítandja készülő írónk figyelmét. Bajza József „Eudoxia császárné” című történeti rajzot írt, mellyben, maga is a társaság mult évi jutalomtétele által serkentve, de nem pályázva, történeti tárgyat műalkalmban kísértett elővezetni. Szabó István két költői beszélyt készíte, egyikben Aesop életét próbálván költőileg felöltöztetni, másikban egy népi jellemképet festeni. B. Jósika Miklós ismét a novella mezején dolgozott. „Az Ilmerek” című műve mai ülésünkben fog felolvastatni. Székács Józ. s. azon nemben tön próbát, mellyről kevés év előtt körünkben értekezett, ezen témát: „Hogy lehet könnyen meggazdagodni” satirai alakban dolgozván fel, mellyet szerencsésé lesz még ez órában tisztelt hallgatónk elibe terjeszteni. Kis János ismét egy pár virágot ültete át hozzánk a régi literaturából: Pythagoras Aranymondait görögből, és Cato erkölcsi distichonjait IV. könyvben latinból. Nestora költészetünk és intézetünknek, felszadokon túl terjedt költői pályájáról egy elegiával lép le, mellyben bucsút veszen íróársaitól; egy más nagyérdemű férfi, intézetünk szeretett alelnöke, fogja azt a szerző képeben ma elmondani; de mi, a két férfi társai, ohajjuk, sőt hiszszük, hogy az hatyudala egyiknek sem leszben. Garay János a magyar szinköltészet történetét előjóságunk kérészette meg költőileg felöltöztetni, s az ma a nemzeti színházban lesz a tisztelt közönség elibe vezetve. Vörösmarty Mihály a társaság felszólítására egy Hymnust készített, mellyet, reménylünk, minden hű magyar velünk együtt napunkinti imádságává teend. Köszönettel vett a társaság nemtagjától de szíves barátja — a tisztelt aggyastyán Sirvári Páltól, „Adatokat Csokonaj Mihály életéhez”, mik, a többi elősorolt művekkel együtt Évlapjaink Vlik kötetében látnak világot. — Egy, nem szorosan tudományos, nem is kizárólag a szépirodalmat érdeklő tárgy is foglalta el e társasági évben az intézet munkásságát, de melly korszerűsége, sőt szükségénél fogva vonta magára gondoskodását: t. i. az írői tulajdon ügye hazánkban. Már e kised, s művelőit oly roszul jutalmazó irodalomban is vannak esetei a legszentebb tulajdon, az ember legnemesb erőt által szerzett tulajdon sérelmének: addig halasztassék-e a dolog törvényes ellátása, míg egyes érdemek az írői jóság és bitangasága által orvosolhatlan kárt vallanak? A Kisfaludy-társaság, úgy hitte, hasznos szolgálatot teend a hazai iro-

B. PESTI HIRADO TÁRCZÁJA.

AKARAT ÉS HAJLAM.

Regény, b. B. JÓSIKA MIKLÓS-TÓL.

VIII. Van Olifant.

(Vége.)

Van Olifant, ismételjük, nem volt emberismerő, őt az arc halványasága, a szomorúság félreismerhetlen kinyomása kapta meg. Ő a lélek könyvének betűit tudta kivenni, de nem tudta szavakká fúzni, ő olvasó lehetett, de nem láté. — Azonban nála minden szomorúság azon utógondolattal páruult, melly hozzá legközelebb volt, mellyet gazdsága s egész élete megfjett: ő nem ismert, nem gondolt más szomorúságot, mint a szükségét, a nélkülözéseket: s jó szíve s természetének kiváló erélye, mintegy felszólította őt segíteni és rögtön, a hol lehet.

Van némelly arcban valami benszülött nemesség, melly óvatossá teszi az embert kegyajánlatában. A legnagyobb szegénység, a sors legellenségesebb csapásai, az önzert, a nemes hiúság s gyöngédség kifejezését némelly arczokról le nem törleszthetik. Hanyan vannak a világban, kiknek ha fájdalmat szomorúságot észreveszszük, könnyedén nyujtunk segítő kezet, s nem pirulunk erszényünket megnyitni: s higgyük, néha igen tisztelen kinező egyénekben nincs meg azon különös valami, mi bátorságunkat veszi el s vérünket költi fel arcunkba, ha ajándekot akarunk nyujtani. Első gondolata volt, mintán néhány lépést előre haladott, megállni s az ifjuval beszédebe eredni.

Meg is állott valóban, de midőn az ifju, őt talán észre sem

veve mellette haladott el, úgy tetszett neki, hogy őt segélyvel megkínálni lehetlen. Kínozta őt azonban a gondolat, hogy itt bátorlansága talán gátol emelkedik valakin segíni, kinek levertsége annyira szembetűnő volt s annyira érdeklő kifejezésében, ez oka hogy végre Van Olifant szíve nemes nógatásának ellen nem alhatott. Megerősíté szívet, pár erélyes karomkodással ajkai közt, s lepteit gyorsítá. —

Sir! szól utolérve az ifju: bocsánat, hogy őnt föltartoztatom, csak néhány szóm van önhoz. — Ezt oly hirtelen s kissé nyers hangon ejte ki, mikép világos volt hogy magát akarta felolvasni, s úgy szólna vakmerőséggel vetni tort bátorlanságának. — Az ifju rögtön s meglepve fordul vissza, egy sötét kérdő tekintettel vetett reá, azután igen röviden mondá:

Mivel szolgálhatok önnek uram? — On fiatal — folytata a hollandi előbbi elénkéséggel — több magokoru ismerői lehetnek, én gazdag ember vagyok, sokat dolgoztam életemben s most hvernki szeretek; ha ön valakit tudna ismerői közt, ki nálam az írónki hivatalt, igen tisztességes tartás és fizetés mellett felvállalna, nagyon lekötelenze.

Mikép az öreg e szavakat rendre kiejtá, az ifju arcában nagy változás tünt fel. Az első felszólítás bekelken hangulata után, arca elebb megrettenés nemet fejezte ki, azután a vonások valami szent kegyelet kinyomására olvadtak át, végre szeméi felgyuladtak s ajkai reszeltai kezdtek. — Néhány percznyi szünet lön, az ifju nem tudott szohoz jöni, úgy tetszett mintha az a sok, mi ajkaira toltul, elzárna a hangokat. — Idő kellett, míg nemileg magához tért: azután néhány pillanatil meredten nézett a férfura, s mintha nyílt jó indulatu vonásai őt megnyugtattak s szívet nyitnak föl — felelt:

Tekintsén ön reám — irasom jó, kedvem, szorgalmam által

lentartani etelemet elszant — ha tetszem önnek, s hitalságom el nem rottentó, mert tizenhet éves vagyok, szerencsés leendek ön közlebe jöhetni.

Igen heyesen ifju barátom! mond Van Olifant kezét nyujtva. Ha valami dolga van végezze, szállasom itt fel van jegyezve, ezzel egy látogató jegyet vett ki tárczájából, s adta az ifjunak, ki mintha felhőkből esett volna le, állt felig magán kívüli odább.

Semmi dolgom uram! s mit végezni akartam, — szólt az ifju míg a vér szállt fel homlokán — Isten nem akarta: követhetem őnt, mert így a mint lat, akkor a világban, semmi sinesen és senkim, az utóbbi szavak közben szemében kony fenylett s ajkai rángottak.

Senkire sinesen? szólt Van Olifant — — — hogyan? — — — de annál jobb, úgy egészen birandom ont! Batorság ifju barátom! néhány nap alatt megismerkedünk, s ön reményem utat ad a bu-nak's szép ifju ellet vigan fúzi odább.

Valóban, szólt mélyen megilletődve az ismeretlen, halatlannak kellene lennem, ha illy jószággal tett ajánlatot mogorra kedélylyel fogadnék. S ha néha egy felleg vonul el homlokomon sir — ön megbocsájt nekem, igaz, én igen fiatal vagyok, de három nap alatt egy imádott anyat vesztettem el, s szazzer dollányi egész vagyonomat.

Ez sok! God Lanna! szólt emberünk. — Lendők csak barátom! anyát úgy adhatnék önnek, ha kedves Penelopem elne! — Százezer dollár? ez sok pénz, de ön tizenhat év, miért ne lehetne háromszor annyira míg haja megszárukül! én önnek anyja helyett igen rosz esereben bizonyosan, de jó indulattal — atyat ajánlok, tetszik-e? topp! — itt kezem ra.

Az ifju hévvel vonta ajkaihoz az odanyujtott kezet, azután annyira elfogódott, hogy szólni nem tudott.

dalomnak, ha ez ügyre a törvényhozás védelmét kéri: 's az országosan együttvált Karok és Rendekhez folyamodott, törvényjavaslatot mellékelvén folyamodásához, melyet minden nemzetek ebéli törvényhozásai 's főleg saját viszonyaink tekintetbe-vételével, az eljárás részben pedig több jeles gyakorlati törvénytudó tanácsával, készítet. Amnyiban szerepe koronázta ebéli lépését, hogy az országos Rendek, figyelemre méltatván a fontos ügyet, a tudósítástételt egy jeles tagjokra, Szemere Bertalan követ urra bízták, ki azt lelkesen ajánlván, 's az általa újra dolgozott, 's a művészi tulajdont is nézőpontokkal bővített, törvényjavaslatot beadván, az mind a két országos tábla által kevés módosítással elfogadtatott, 's ő Felsője elibe is terjesztetett. Utolsó napjaiban történetesen csak e felterjesztés az országgyűlésnek, kir. válasz többé nem érkezhett: de van reményünk, a legjobb király hozzájárultával kevés évvel oly irdalmi törvény bírásához, mely a szellemi tulajdont minden anyagi sérelemtől megóvja; sőt a két tábla határozata is viszsza fog, bizunk benne, mindenkit riasztani, kinek kizárólag netalán hajlama leendett ily jogsérelemeken valósággal erkölcsiellen hasznót *).

Sajtó utján megjelentek ez idén részint a társaság esz-közléséből, részint hozzájárultával: 1) Kisfaludy Károly munkái, Adik kiadás, Vld. kötet; 2) Nemzeti könyvtár, második folyam, IV—VII. füzet, Csokonai munkáival; 3) Külföldi Regénytár, XXII—XXIV. kötet; 4) Uj Külföldi Regénytár, I—IV. kötet. Az évlapok V. és VI. kötetei sajtó alatt vannak.

Tagjai sorában több változást látott a társaság. Elveszté halál által egy első rendű csillagát, az irodalom föléledése korszakának egyik főbajnokát: Kisfaludy Sándort. Az ő neve, testvérelével együtt mint Castor és Polluxé, örökké ragyogand költészetünk egén. A tisztviselés, elmúlván rendszeres három éve, a titoknokot kivéve, ki idő közben lön választva, lemondván: elnök, helytartó-elnök, és igazgató, ellenőr, 's a gazdasági választmány újra el lönök választva; segéd titoknokká, miután Nagy Ignác magát felmenteni kérte, Garay János tételt. Uj tagokká Császár Ferencz, Kuthy Lajos és Szigligeti Edvárd lettek, kik, miután az intézet ő Felsője által e joggal kegyelmesen felruházott, a társaság által oklevelekkel tiszteltetnek meg.

II. A pénztárt illetőleg köszönettel említünk három újabb alapítványt, t. i. Fáy Andrásét 50 ftban, herczeg Batthyány Fülöpét 100 ftban, és a mult évi nemzeti színházban a társaság részére adott előadás fél jövedelmét 80 ft 22 krban, mikkel intézetünk alapítványai, már most 3500 ftra 22 krba mennek. Bevétel ez évben 1 arany és 1547 ft 17 1/2 kr, mely a következő tételekből áll össze: pénztármaradék 1 arany és 287 ft 24 1/2 kr, kamatokból 210 ft 12 kr, segédpénzek és adományokból 69 ft, lefizetett alapítványokból 230 ft 22 kr, felmondott tőkékből 600 ft, könyvekből 135 ft, elegy 15 ft 19 kr, kiadás: jutalmazásokra 's tiszteletdíjakra 301 ft 24 kr, kölcsönökre 798 ft 52 kr, nyomtatásokra 48 ft 57 kr, elegyre 28 ft 40 kr, összesen 1177 ft 53 kr. — Pénztármaradék a 46 ft tartozékkal együtt 1 arany és 415 ft 24 1/2 kr. — A társaság a maga pénztárát ez alkalommal is a tisztelt közönség pártolásába ajánlja.

Ezután a helytartó, elnök S ch e d i u s L a j o s, hangos éljenzés közt lépett az emelékre, 's Kis János társasági tag elegiáját „Bücsü íróársaimtól“ adá elő, azon előrebocsátott megjegyzéssel, hogy e hatyudalát az aggastyán költőnek ő is magáéva tévén, vele együtt bucsuzik a köztől. A szív mélyből fakadó szavakban mondja el a felszázadon túl munkált 's még folyvást munkáló Kis küzdelmeit a jelenkor hajnalában, 's most már ifjabb társai vállaira rakja le a literatura jövedelmét. Következett Tóth Lőrincz által tárgyszerű he-

*) Adóz meg törvény védene az írói tulajdont, legalább az időszaki sajtó orgánjainak kellene ezen tulajdon iránti tisztelet-mutatásban példával előmenni, és idegen tollakkal diszeskedni nem akarni. Mi mindég ezt tartók vezérelvünknek, 's tiszteljük az idegen tulajdont még mielőtt azt törvény védene, mert jogunk tartjuk már is, ambár még pozitív törvényes szabály nem létezik is iránta, mivel van erkölcsi szabály, mely ép oly szigorú megtartást követel — S z e r k.

Az Isten van fölöttünk barátom! mond Van Olifant: térjen magához, majd egykor elbeszeli nekem történetét, most csak nevet akarom tudni?

Stewenson Reginald nemem, szolt az ifju, történetem iszonyu, de rövid.

Van Olifant megindult, azután nyájason szolt az őt követő Reginaldhoz: Rövid — mondja ön? — ugy beszélje el nekem most utközben; — azután ne hozzuk többet elő. Kedvetlen dolgokról, melyeken már segíteni nem lehet, nem kell beszélni, egyebirant tizenhet évvel meg az egész élet ön előtt van, 's az idő a legjobb orvos-tanár a két világban.

Atyám — szolt az ifju — fregatt kapitány volt, 's a sok tengeri utakban 's útköztekben elgyengulve, felízetlenséggel lepett ki a szolgálatból. Anyám közel rokona volt, és szegény, — a szövet-ség hamar megkötötte, 's atyám százezer dollárnyi egész vagyont, mely ittott el volt biztos kamatokra helyezve, összeszedte, 's ide jött New-Yorkba. Anyámnál sok évvel korosabb lévén, pár évvel születésem után, mikor pénzt itt egy gazdag kereskedő háznál elhelyeztette, elvesztettük őt. Anyám sokszor magasztalva szoltott róla. —

Megálljon ön! vagott közben Van Olifant: az öreg Stewenson? — jól ismertem őt, engemet is megkínált vagyonával, derek egyenes tengerész volt, lám 's ön az öreg Walter fia? — örülök — folytassa. —

Halála után anyám csendesen és gond nélkül elt kamataiból. — Itt Reginald összerazkodott. — Történetem, — folytata néhány percnyi szünet után; vége felé siet, — Anyám két het óta

lyességgel előadva, az „Ilmerek“ című novellája az elnöknek, mely az Urményiek háza első ideiből vett tárgyat érdekesen vázolja. A mely élénken kötettele ez Margit magyar királyleány regényes történetét Székács József genialis satírája követé: „Hogyan lehet könnyen meggazdagodni,“ a szerző által remekül elszavalva, hegyes, de nem mérges nyilakkal karczolva azon sok 's erkölcsiellen módokat, mik e nyilakkal körül, fájdalom! nagyon is divatosak. — Meglepő volt a titoknok jelentése a folyó évi jutalomtítelek ügyéről. Két új nevet tüntetett fel ismét az idei verseny: Bango Péter aradi házioktató nyerte el a széptani díjt, az eposi gépekről szóló pályairatával; 's Fónya István (ki? hol?) a szép-művi díjt „Bécsi napok“ című történeti rajzával. Ohajtható, hogy kik ily készütséget 's izlést tanúsítottak e két szakban, a megkísértett pályát férfias kitartással folytassák. Mert egyik sem tartozik a könnyűk közé. Sok tanulás, sok munka gyümölcse csak az, mi eszakokban borostyánt terem. — Az új jutalomtítelek ezek: I Széptani: Egyfelül a nagy-nak és fenszögnek fogalma dagálylyal 's hamis pathoszzsal, másfelül a népiesz az aljasnak fogalmával gyakran összeavartatván: hozassanak e fogalmak elméletileg tisztába 's honi íróinkból vett példakkal világítassanak. Jutalma 15 arany. II Szép-művi: Készítettessék hazaitárgyu víg epos. Jutalma 25 arany. A pályairatok beküldésének határnapja idei november 20dika. — Befejezőül Székács József Vörösmarty-nak a társaság megbízására készített Hymnusát olvasta, 's az nyomtatva is osztogatván, szabadságot veszünk magunknak a remek művet olvasóinkkal is közölni:

Isten segits! királyok istene!
Emeld hozzád fel a király szívet,
Értelme legyen mint napod szeme
Hogy végig lassu roppant helyzetét,
Hogy a ki fenyeben milliók felett van,
Legyen dicőbb erényben, hatalomban.

Isten segits! népeknek istene!
Tedd jóra munkássá e nemzetet,
Hogy a mihez fog óriás keze,
Végére hajtson minden kezdetet.
Add, hogy mit emberész vagy kéz kívíthat,
Ne varja mástól mint szerencsedíjat.

Isten segits! országok istene!
Buzázd fel áldásiddal e hazát,
Hogy, mint az őskor boldog edene,
Dusan virítson bérezen, sikon át,
És míg keblén a hűk örömben elnek,
Pallot mutasson fondor ellenének.

Isten segits! szabadság istene!
Add, hogy megértssük e nagy szótát,
Adj eszgeddelten szívet is vele,
Hogy tenni tudjuk, mint szent közcogot:
Tiszteljük azt a törvény érez szavában,
's ha vinni kell, a vének liborában.

Mindenható egység istene!
Ki összetartod a világokat!
Engedd, hogy hámi sorsnak ellene,
Vezessen egy nemes 's nagy gondolat!
Hogy nemzetünknek mindenki nyomára
Bágyogjon emberméltségű sugára.

A nemzeti színház is megüldött Kisfaludy Károly születése évnapját, mely már az 57dik (nem 75dik, mint a színlapon hibásan állott). A fényesen kivilágított és tömött ház tapssal fogadta minden részelt az érdekes egyvelegnek. Azok pedig a következők voltak: „Sziget ostroma“ című eredeti magyar opera nyitánya; a textust Császár, a zenét Thern Károly készítette; a mű névtelenül pályázott, 's a miértő bíratt egyhangu helybenhagyását közönség általános helyesléssel. Következett: „A szinköltészet apotheosisa“ allegorai előjáték két szakaszbán, Garay Jánostól, zenéje színt Thern-től. A költő a magyar dráma történetét kísérté meg drámai

beteges volt: tegnap este egy nevelten levelet kapott, melyet valami idegen adott át a ház kapuörének: mikor anyám a levelet végig olvasta. Kijette kezéből, 's hátrahanyaltott: „Koldusok vagyunk, Isten legyen gyámod szegény Reginald!“ Ezek valának utolsó szavai, melyeket mely ájulás követett. Eszemem kívül orvoshoz szaladtam, a levelet 's mindent feledtem: — késő volt! halottaknak csak az udvezítő támasztott fel. A level meg a földön hevert: midőn kétségbeesetten beszéltem el az orvosnak a mi történt, folemlte azt: A C — D — kereskedő haz megbukott. Emnyí volt benne irva. 's az írott igaz. Epen a fizetések határnapja közeledett: Anyám néhány nappal halála előtt monda, miképen kamatai után kell menni, 's hogy sok fizetni valói leendnek. — Mihelyt a C — D — haz bukása tudva lön, még anyám a terítón volt, 's a követelők megröhtak. Az öszveg, melyet anyám tartozott, nevezetes volt: de egyáltalában nem olyan, mely alkalmatlanságot okozna, ha vagyonát bírja: de így butoraink 's csekely ezüstünk alig volt elég befodására. — Ma reggel tíz órakor tettem el jó anyámat, — aztán kalapot tettem fejemre, 's a kulcsokat hitelezőimnek adtam. — Ha onnel nem találkozom sir, — most a Bariton hullami közl hevernek.

Az egyszerű elbeszélés Van Olifantot megkapta. Legyen Isten dicsérve, — szolt: — hogy találkoztunk.

E naptól óta az ifju Reginald a derek hollandihoz költözött, kinek kedvet előb szorgalmával, később színtelén mely és igaz esz-lakozással tudta megnyerni. — Ez volt azon huszonegy évű ifju, kit a kedv ember kísérteben említtünk már.

(A IX. szakasz vasárnapjára 1314. számunkban fog megkezdetni)

alakban előállítani, 's annak második időszakát 1830czal, Kisfaludy Károly halálával, rekeszti be. Szépen sikerült annak kitüntetése, miképen a nemzetiség az, mely a szinköltészetnek megadja az avatást. Jöttek „A Kérők,“ három felvonásos vígjátéka az ünnepély hősenek, mely darab ma, negyedszázad mulva is, midőn állapotaink lényegesen megváltoztak már, 's némely jellemek magával az iránnyal együtt elavultak, folytonos vidámságban tartotta a közönséget. Más „Károlyt“ ohajtnák, más Málit is, és valamivel illedékesb 's magát a költő textusához hívebben tartó külseű, Ferenczet de sokat nyert az előadás László által, ki Széhházyt, 's nyert Fánysy által is, ki Perfidit igen mulatságosan 's a mi épen érdeküket teszi, túlzás nélkül, ábrázolták. A vígjáték előtt még nem hallánk bánni a szép hangszereket. Befejezte az estvélyt Kisfaludy K. „Eprészleány“ című románcza, Lendvay által szavalva, 's nyolcz néma ábrázolattal kíserve, melyeknek szerencsés elrendezője Fánysy volt. Örülünk a közönség részvételének anyagi okból is, mert a Kisfaludy-társaság pénztárának ezen növekedése is a literatúrának fizet.

Veszprém ből. F. évi jan. 24kén szenderült boldogabb létre korbéli elgyengülés által, élete 78d. évében szül. gyulai Gaál Terézia asszonyság, előbb néhai B e z e r e d y Farkas; ennek elhunya után pedig néhai R o s o s I g n á c z kir. tan. özvegye. A lelkes magyar lelkületű háziasszony halálát keserű Szabadi 's a vidék szegényei, kiknek szájalomteljes apoloja volt, 's gyászolják számos ismerőin, tisztelőin túl, 62 személyre menő utódi, kik közt tek. Rosos István ns Veszprém megyének jelenen nagy-érdemű főjegyzője. — Béke lebegjen áldott hamvai felett!

Rövides.

U n g b ó l j a n. 31. (Követszámolató közgyűlés és tisztújítás.) F. évi január 13ra tüzetvén ki követszámolató közgyűlésünk, az ezt megelőzőt azon hó 7kén tartott gyűlésben főispán ő nagyságának a megye Rendével tudatott tisztújítási határnapot bejelentő levele olvastatván fel; némelyek a főispán által január 16ra kitűzött tisztújítási határnap ellen szót emelvén, ovásukat nyilváníták, mert úgymond: szokásos törvény! miképen főispánoknak a tisztújítás határnapját akint kell a megye Rendével tudatni, hogy annak közzétételére 15 nap ne hiányozzék. Ez azonban kevés nyilatkozás után jövöre sinörtémekül szolgálandó határozat által egyhangulag megszűntvén, néhány kormányzékai parancsolat felolvasása után a gyűlés eloszlott. — Kiváncsian, 's feszült kebellet néztünk elibe jan. 13nak; mikor is a peuple által választott, 's megyénkét képviselt követek miképeni sáfarkodásukról jelentéseik kerülendnek szönyegre; — és útít az óra, 's eljött végre a régt várt idő! főispáni elnöklet alatt a főjegyző által tolmácsoló üdvözöl beszéddel nyitattván meg az ülés, H. S. volt országgyűlési követ egy nyaláb irományt vonván ki zsebből, olvasá: mikint helyzete a legközelebb lefolyt országgyűlésen annyira feszes és ingerült vala, hogy e miatt szinte személyes bátorsága is veszélyeztetnek, és ennek egyedüli 's kizárólagos okát az országgyűlés heterogén alkatrészeiben keresi. — Mire B. Zs. táblabíránk megjegyzé: hogy ő legkevésbbé sem osztalhatja az előtte felolvasott beszéd tulajdonosának e részbeni nézeteit, mert — úgymond — a jelen országgyűlés alkatrészei csak azok valának, melyek eddig, mint: kormány, főrendek 's rendek táblája; 's esudákozásra méltó és szerfeletti, — miszerint Ungmegyének ugy, valamint a többi testvérmegyék követei salvus conductus alatt állván, mindez ideig személyes bátorságuk legkevésbbé sem lön veszélyeztetve; hogyan történelmet tehát ez esupán a volt követ ural: minthogy pedig a volt követ ur által felolvasott beszédben előadott kellemetlen, 's szinte személyes bátorságát is veszélyeztető helyzete a megyének hivatalos uton tudomására nem esett, volt követ urak azon kellemetlen helyzetét meggyéje rovására vonatkozólag értetni nem kívánta. *) — Mely nyilatkozása B. Zs.nak helyeseltvén elfogadtatott. — Ezek után H. S. követársá ifj. T. P. fogott beszéde olvasásához, — melyet megemlíteni feleslegesnek láttam. — Vége lévén követszámolató gyűlésünknek, minden kebel a tisztújítás kétes eredményével tételődvé, várta annak kimenetelét. — Számlálva lönök órák, számlálva percek e megyei utalakulás idejét megközelítendők; míg végre eljött a nagy nap január 16ka; melynek reggelén választók serege a megyeházba vonulva örömiradások közt választá meg szeretve tisztelt azon első alispánunkat, — kinek ellenében a kaján irigység is fegyvert vesztve elpirul, 's kinek erénydus férfiúi szilárdságát 's kitűnő jellemét áldáskint említve adja által az utókorának e nemzedék. Másodalispánunk megoszlott a vélemény; voltak, kik Szathmáry Király Pál ellenébe Horváth Gábor főbíróit léptették fel; azonban voksa kerülvén a do-log, bátor kedves főbírónk H. G. bíró érdemei méltányoltatván, mindazonáltal Szathmáry Pál másodalispánunk ellenében több száz vokssal maradt kisebbségben, 's ez eredménye a kiszámítás nélküli ténynek. — De talán nagyon is szabad tért engedve tollamnak, alig ha élvezetet nyujtand igénytelen előadásom az olvasónak; mindazonáltal figyelmem ki nem kerülhető ezen tisztújítást átturatl önérdékű, 's a miatt lehető leggyengébb szellemnek megemlítése. — Melyek után az új tisztikar nevű ide mellekelve, azon őszinte kíváncsággal rekesztem be tudósításonat! „vajha a jövő tisztújításig szilárd férfiúi jellem verne gyökeret azok keblében, kiknek ez jelenleg nem volt tulajdonuk.“ — Alispánokká lettek: első

*) Ez rhetorikai figurának igen szép, de a dolgon mégsem változtat semmit, mert anyai bizonyos, hogy azok, kik az „ifju óriásnak“ vulgo országgyűlési imóság véleményének nem hódoltak, ennek részéről a méltatlanság mindentele nemét kénytelenek voltak viselni. Szerk.

Pribék Antal, e Petrovay Ak Károly; had Lőrincz; s z vath Gábor Simon; a l István, Szik és Ponrácz Lajos. Klino bék Péter, S bert és Tom tal valamint o laikban meg

G ö m ö tünk egybe, gatanlók vol a terjedelm alatt a hon é teink a lefoly ték a tárgyak dák minden törvényzikk ték az elsőb erős akarató törvényhozó országgyűlé tet nyujtának elégték a sz lanság ismét a hibák ok figyelembe vetválasztás zottan helye ben eszázó hogy mi le 's olly erőre nyujtának ke gyűlés az alá rendik mind vetéssel for magokat e k zéssel fogad ról kére száma csak volt Rendel üdvös és j tett. Botrán magokat a l mindenkit, erőszakolás zókról gon dünk — lám mégsem ka zony, legy sokan, kik azt pedig, dult volna, logul! Hisz és senki se fel a jöven jünk vissza általános he bei iktálás tésöket a b matni rendo magyarázá ható erőnel tünk ki; — lenzék is, r vztunk; — dök, a ne lyettesünk az egész tösságunk tását, maj minden a n kívánó int 's bár nem seit erősel lato! — mentására len határozottuk majd feljel délynek he tuk. Vajha verhon kö zottságot palis jogol dély közel latkozzék Tényleges lolje *)! buzgalom sáfarkodás jegyzőköri tetben ke Cserneker a putnoki alakult; e pokban sz

*) Az szik, mell ügyeknek

Hirado 1845/1422
Budapesti Hirado 1845/1422

Pribék Antal, 2dik Szatmáry Király Pál; főjegyző: Héthy Antal, első aljegyző: Balogh Vincze, második: Petrovay Ákos; főügyvéd: Both Miklós, al: Budaházy Károly; hadi főadós: Orosz András; házi: Fekete Lőrincz; számvéveő Korláth György. Főbírák: Id. Horváth Gábor, Pribék Miklós, Thuránszky Kálmán és Bernáth Simon; alszolgabírák: Fekesházy József, Haraszthy István, Szikszay János, Felföldy Antal, Gaal, Homoky Lajos és Ponrácz Bela; esküttek: Haraszthy József, Pilisy Lajos, Klinovszky László, Gulátsy Károlyi, Jelenyi Pál, Pribék Péter, Sztankóczy Gáspár, Galotsy Gusztáv, Kürthy Albert és Tomsányi Menyhért; levéltárnok Póányi Antal valamint orvosaink, s egyéb megyei hivatalnokok hivatalaikban megmaradtak.

Gömbörből. Pelsőcz, jan. 20. Számosan gyűlünk egybe, megszámlaltandók talán, nem, csak meghallgatandók volt országgyűlési követőinket. Hiv tükrebe nézve a terjedelmes végső tudósításban mind annak, mi két és fél év alatt a hon érdekében történt; pontosan olvasták el követőink a lefolyt országgyűlésen megpendített tárgyakat; kifejték a tárgyak felett kelt különböző véleményeket, megmondák minden tárgy elcsésének valódi okait, előadák minden törvényeziknél az ellenkező nézetek főbbjeit; szívükre kötik az elsőbbséget igénylő teendőket, s erőt akarának és erős akaratot kifejezni bennünk, és általunk tenni azokat, míg törvényhozás után czélt érni nem lehetett; szóval: az egész országgyűlési folyamat visszatükrözésével valóságos érdelel nyújtának a jobb és szebb után sovárgó kebelnek, s kik elégiték a született ellenzőket is a kormány iránti bizalmatlanság ismételt kijelentésével; — mit vajha ne tettek, s vajha a hibák okait minmagunkban is keresték volna! Különös figyelmökbe ajánlák követ urak a Rendeknek a tiszt- és követválasztási vesztegetések mirigyét, s megyékre alkalmazottan helyesen hívnak fel bennünket, mint kiknek keblükben csirázott ki elsőben a vesztegetés mérges gyümölcse, hogy mi lenénk első, kik száműzzük a hazában elterjedt s oly erőre kapott ragályt. Több összevarrott ivnyi aláírást nyújtának követőink, mely szerint becsületüket adák zálogul az aláírók, mikép a vesztegetésnek minden nemét kerülendik mind választás, mind tanácskozásnál; s hogy megvetéssel fordulandának el még azoktól is, kik felszólítás után magokat e kötelezettség alá nem irandják. — Hosszas élejtéssel fogadók a felhívást, és megkezdtek az aláírás; kézzel kézzel került az vissza és ismét vissza, de az aláírók száma csak lassan szaporodott, és a több mint 300an jelenlévő Rendek közül aligha 80 írta alá magát annak, minék üdvös és jótékony eredménye felett kételkedniök nem lehetett. Botrány, hogy kivált tisztviselőik oly kevesen irák alá magokat a lelkes felszólításnak, s e botrány gyözend meg mindenkit, mikép a szerénységen túlvitt hivatalbani maradás erőszkolás ellen, a Rendek biztosítására szolgáló eszközökről gondoskodni csakugyan szükséges. Ujságon kapkodunk — lám ennek a védegyeletisták hosszú névsora tanuja — mégsem kapunk a vesztegetés elleni felszólításon; ugy-e bizony, legyözi az önrédek a hazafili legszentebb kötelességet; sokan, kik aláírták a felszólítást, miris megadták tettüket; azt pedig, hogy a nem aláíróktól barátságot megvonva, elfordult volna, senki sem tartá meg; pedig becsület adaték zálogul! Hiszik sokan, mikép az aláírási ív maholnap eltűnend, és senki sem lesz, ki eltűnését nyomozandná. De hagyjunk fel a jövővelgötéssel, az idő megfajtend mindent, és térjünk vissza követőinkhez. Ok a hosszas olvasásban elfáradtak, általános helyeslőnként megnyerték, s ennek jegyzőkönyvbe iktatás mellett, fáradsalmas munkával készült végjelentéseket a birsági pénztár által viselendő közöltségen kinyomatni rendeltük. A kihirdetett törvények helységkinti megmagyarázására, egyszerűsített pedig a közmunkákra fordítható erőnek összehírására járásokonkint biztosságokat nevezünk ki; — bár a formáságokat számítani akarók erősen ellenzék is, megválasztott koronaöreibnek üdvözölő-iratot szavaztunk; — a kihirdetett törvényt azonnal életbe léptetendők, a nememesek közül többeket nevezett ki főispáni helyettesünk ő nagysága táblabírák a Rendek kívánságára; — az egész tudósítást a hon teendőit tekintetében állandó biztosságunkhoz utasítottuk, hogy adandó véleményes tudósítását, majdan felfogassuk. A nmgu m. kir. helytanácsnak minden a megyében létező társulatok czélját magával tudatni kívánó intézményét, szándékosan nem akartuk megérteni, s bár némelyek a kormánynak védegyelet elleni intézkedéseit erősebb kifejezésekben támadák meg, mivel oly társulatot, mely akár egyesek, akár az egész társaság megrogtására lenne intézve, kebelünkben nem láttunk, megírati határoztuk, hogy oly veszélyes társulat keletkezése eseteit majd feljelentendjük. Hunyadmegyei levelét, melyben az Erdélynek honukkali egyesítését ohajtja, rokonérzettel fogadtuk. Vajha országgyűlésünk tett volna némi lépést a két testvérhon közös ohajtásának létesítésére? Vajha országos biztóságot rendelt volna az egyesülést akadályozható munitipális jogok összevegyeztetése kimunkálásával, mint ezt Erdély közelebb tette! Maga az akarat, bár mily erősen nyilatkozzék, nem elegendő ily nagy lépés megközelítésére. Tényleges fellépés szükséges itt, mely az eszméket megérlelje *)! Pénztári tisztjeinket lelkiismeretesen és példátlan buzgalommal vitt sáfárkodásukról szinte megszámlaltuk, hű sáfárkodásuk elismert méltánylását a késő maradék előtt jegyzőkönyveink tolmácsoladják. A védegyeleti mozgalmak feltétlen kezdenek kifejlenni. A felső járásban Rozsnyón, és Csernekben alakultak kimondá már magát két fők-társulat, a putnoki járás a ratakaival egyesülve szinte fők-társulattá alakult; a kis-honti és serki járásokban aláírtak pedig e napokban szándékoznak összevegyülni, magokat alakultak ki-

jelentendők. Minden csak homi kell, legyen az honunkban kapható, vagy nem, mi nem bánjuk; mert a hazafiság honit követel, és a védegyeletisták hiszik, hogy csak honi készítmény alatt verhet hazafiai szív. Ideje lenne már a képződés kopár térérlő a tevév útjára térni, s iparegyesületek által tetleg eszközölni, hogy honit vehessünk, homban járhasunk. De a kiábrándulás ideje még messze van tőlünk. Megyénk minden mozgalmat figyelemmel kísérndjük, azokat az olvasó közönséggel, születésökkel azonnal közlendők.

Sárospul. Folyó évi január 21-én követszámlaltási rendkívüli közgyűlésünk volt főispánunk elnöke alatt. Az elnök főispán ur kiemelt leginkább a nemzetiséget biztosító magyar nyelv iránti törvényezikket, s megemlítvén, hogy az üdves magvak elvetése mellett keletkezett törvényeink nyomán ő felségének atyáskodó indulatát hódolattal nem lehet elnem ismerni, követ urakat felszólítá végtisztöknek teljesítésére. Mire idősb követünk velős és igen jellemző beszédeben kinyilatkoztatta, hogy alig volt országgyűlés, mely kedvezőbb körülmények között megnyitva, eredményeiben szegényebb lett volna, minék főökát a hazában keletkezett pártok tulzásának tulajdonitá, hálás érzéssel érintvén, — hogy életének legfőbb kincsei közé számítandja, e megyének három hongyűlésre megbizó leveleit. — Ezután második követünk vezüszletett nyájas szerénységével bocsánatot kérvén a KK. és RR-től eljárásában lehető, de soha nem szándékos mulasztásokért, forró háláját jelenté a megyének, azon bizalomteljes kitüntetésért, miszerint az országos dolgokban kiképződésre neki alkalom nyújtott; — s ezen szavazások, valamint a terjedelmes, minden országgyűlési tárgyakat magában foglaló követjelentés, közlekedéssel fogadtatván, érdemes alispánunk az elnök főispán ur által is támogatva; követőink minden oldalról helyes eljárásukért, a köz elismerést mint polgári élet legszebb jutalmát az utókornak jegyzőkönyvileg át bocsátandónak indítványozá — mi is egyhanggal s lélekkel elfogadtatván, a jegyzőkönyvbe iglattatni rendeltetett. — Ezekután megyénk egyik táblabírája s egykori követ, álmökódását jelenté a fölött, hogy bár a keletkezett törvények ezen megye anyantatisításának szellemével nem nagy összhangzásban lennének, mégis oly lelkesedéssel fogadtatnak, s egyes utasítási pontok taglalása mellett bekövetkezendőnek hívé a megyei szellem változását, sőt erre a KK. és RR-t az országos többség tekintetéből is felszólítá. — Mre igen helyesen megjegyezték egy köztisztelatu bírót, ki egyszerűsind sok évig nevezék el nem hamvadó dicsőségével alispánkodott, hogy politikában a többség igen változó, s ma egyiké, holnap másiké lehet, — ezen digressioja az említett táblabíró volt követ urnak az országban ismeretes Croquis és Tablettek kiegészítő részének egy más közgyűlési tag által tartatott, s miután az egyházi rend egyik vezérszónoka az alkotmányos egyházi és városi rendnek elnyomatásából véren erősséget a lefolyt hongyűlés szellemére, — ugy a törvényhozó testületnek magába a törvényalkotásábai (szerinte csak fractióbeli) befolyására, és így a keletkezett törvény belső érvényességére is, némely az elnök főispán által a már szentesített törvények iránti tartozó hódolat megemlítése mellett nem helyeslett élénkebb észrevételeit előadta volna, e magában is semmi eredményt nem hozható vita magától megszűnt. — (Vége köv.)

KÜLFÖLDI IRODALOM.

V.

Chemische Briefe von Justus Liebig. Heidelberg, Akademische Verlagshandlung von C. J. Winter 1844.

3.

Második levelében szerző a tömérdek segédeszközöket nélkülözök régiök alnézeteit a természet jeleneti felől fejtegeti; kimutatja a természet helyes ismeretének ösvényét, s erről áttérve az emberi kóbel legszentebbje, a vallásra, nem kételkedik a természet alapos ismeretét a kereszténység közbenjárójának nevezni, s mintegy áthitelve a vallás fogalma által, egyes elmékedéseket terjeszt elénk a természet esodái felett, s a természet ismeretét az Isten ismerete forrásának mondja. Előadása mindig igénytelen, szilárd, kifejtett, és látszik, hogy azok iránt, miket ember-rokonival közöl, önmagával tökéletesen tisztában van. Mondatit sem tetszeletgeti a képzetet hízélgő, s inkább a szívnek, mint észnek kedves rajzaival: ő az előadandó tudomány jelessége ismeretére s megkedvelésére kíván ujonozomkat szerezni a nélkül, hogy egyszerű bölcselkedése a kedélyt értetlenül hagyná, mert bir biztos pillantással titkaiba a természetnek, mely előtte ezredéves, örökké új fogalmu könyvét kitértá, s mellynek gigási hieroglyphját nemcsak szótagolni de olvasni is tanulta. Mily igazak szavai, halljuk: „Az ember története szelleme kifejlődésének tüköre; tetteiben megmutatja gyarlóságát és hibáit, erényit, nemes és tökélytelen tulajdonait. A természetbuzvarat egy megfoghatlan, végtelen magasztágu lény mindenhatósága s tökéletességének történetére tanit bennünket művei- s tetteiből; az ezen történettel ismeretlen emberi szellemnek tökéletessége nem is gondolható, s halhatlan lelke öntudatához azon rang és méltóságnak, melyet a mindenben elfoglal, nem juthat.”

„A görögök, rómaiak és pogányság religiója eredetében a természet jeleneteinek tökélytelen és ferde szemléletén alapult; szellemök, szemök a legközelebbi természeti működések és hatások okai előtt zárva valának; imáikat nyers természeti erőkhöz intézték. Minden balhit, vagy babona pogányokká tesz bennünket.”

„Épen abban rejlik a természetismeretnek becső és fönsége, hogy a valódi kereszténységet eszközi. Abban rejlik a keresztény tan eredetének istenisége, hogy mi igazságainak bírtokát, a minden világonkál fönségesb lénynek helyes fogalmát, nem a tapasztalati vizsgálat emberi ösvényének, hanem magasb felvilágosításnak köszönhetjük.”

Itt minden szóban erő, velő, ok és alap van, melly egyedül a meghasonlított keblü kötkedő szaggatott lelkéno nem gyakorolhatná hatását; de illyenek számára nincs jelen munka írva, mert minden valódi tudomány az Istenhez, és egyedül az áltan vezet el az Istenfél.

De lássuk, mint folytatja a jeles szerző okoskodásait tovább:

„Az ember, magát kivéve, sehol sem észlelhet öntudatra emelkedett akaratot, mindent a másolhatlan, változhatlan szilárd természet törvényeinek bilincseiben lát, csak önmagában ismer bizonyos valamit, a mi mindezen hatások, minden természeti törvények felett uralkodhatik, t. i. akaratot és szellemet, melly nyilvánulásiban ezen természeti erőktől független, melly teljes tökéletességében csak önmagának szab törvényeket.”

Azonban sietünk kell; nem ugyan azért, mintha attól tarthatnánk, hogy e kivonatok unalmat okoznának; s ha ez mégis megtörténék, könnyen leteheti az azokat megúnt olvasó e türelmes lapokat, az ő számára egy betű sines írva a természet könyvébe; hanem attól tartok én, hogy e jeles, tanulságús levelek egykori magyar fordítójának semmi munkadíjt sem hagyok.

A harmadik levelben közeledünk a vegytan abdjához. Itt a jeles író a vegyerőket, rokonságot, szövetséget és az elemek felosztását tárgyalja. Értekezik az érczek-, a metalloidekről, mellyek megkülönböztetését egymástól gyermekkönnyűvé teszi; kifejtji a melegnek esodálatos működését a vegyleti szövetségekre, s az oldozást a vegybontás leghatalmasb eszközének vallja.

A negyedik levelben a vegytan jelképes nyelvére jó; szól a szövetező elemek mennyisége- és súlyáról, mit a vegytanár vizsgálódásai fő tárgyau tűz ki; felállítja a vegytani arányokat, s némely vegytestek egyen-, vagy hasonbesét idézi föl.

Következő (5dik) levelében folytatja a vegytani arányoknak tudni méltó fejtegetését; miről átmege a parányokról (atomi) elméletre, s itt iparkodik az arányoknak okát mind megfoghatóvá tenni, mind kifejtve adni, a mennyire t. i. véges emberész ezt teheti: „Igen régi fogalom — mond szerző — az anyag természetéről az ugynevezett paránytan, s valóban a vegytani arányok érzéki értelmezésére rendkívül alkalmatos, ez t. i. föltételezi, hogy egy térben, mellyet valamely szilárd, hig, vagy légalaku test elfoglal, a térnek minden részei nincsenek a tömeggel, anyaggal kitöltve, hanem hogy minden testnek porusai láthatók; de nem olyak, minők például egy darab fában észrevehetők, hanem végtelenül kisebbek. Egy nézet szerint valamely test igen apró részecskékből áll, mellyek egymástól bizonyos távolban léteznek; s így minden kis részecske között van a testnek anyagával ki nem töltött hely.”

„Ezen eszme valószínűsége szembeszökő; bizonyos térimejü léget ezerszer kisebb térbe vagyunk képesek összeszorítani, s a szilárd és hig testek is műszeri nyomás erejével kisebb tért foglalnak el.”

„A parányelmélet — mond tovább Liebig — elevo föltételezi, hogy azon kis részecskék, mellyekből valamely anyag tömege alakul, kisebb részekre nem oszthatók; innét adatott ezen le kisebb részecskék a parány név.”

„Az emberésznek általában lehetlen az anyag olyan legapróbb részreit gondolni, mellyek általában oszthatlanok legyenek; matematikai értelemben végtelen aprók azért nem lehetnek, mivel súlylyal bírnak; de bármely csekélynek vétessek súlyuk, mégsem lehet egy részecskének két, három, vagy százszeresre osztását lehetlennek gondolnunk.”

„Ezen parányokkal, és azzal mit a vegytanok alattok ért, ép úgy áll a dolog, mint az elemekkel, és midőn az anyag physikai oszthatóságát elfogadja, tudománya téren marad. A testek alkatrészeinek ezen felfogásából kiviláglik, hogy az egyen-, vagy hasonbecs fellállítása nem egyéb, mint viszonyos súlya azon parányoknak, mellyek az anyagot képezik; egy parány súlyát meghatározni nem lehet; de mennyi létezik egyből, vagy a másikból bizonyos testben, a parányviszonyt a vegytan képes meghatározni.” S ezen állítást példakkal világosítja fel.

„A parányokról fogalmunk szerint — így kezdi Liebig hatodik levelét (l. 66.) — azoknak bizonyos tért kell elfoglalniok, és bizonyos alakkal bírnok; egymással összeköttetésök által támadnak természetesen az összetett parányok, mellyek ismét kisebb, vagy nagyobb tért kívánnak, mint az egyszerű parányok együtttöve; összetételök, vagy rendjök módja szerint változni kell az alaknak. Ezedul a jegesedő testeknél, mellyeknél a legkisebb részecskéknek bizonyos alakkal kell bírnok, a mint magában értetik, tapasztalhatni, mily vonatkozásban áll a jeges alakja alkotásához.”

Ezt előrebocsátva, több példákat idéz, nnvezetesen a sófajokból, s a jegesedés okait részint a jegesalakban, részint pedig a parány egyenlő alkotásában találván, átmege az isomorphia fejtegetésére, s előadja vegre a specíficum súlyt, miután a paránytérime kitelhető meghatározását, a mennyiben ez megfogható, megkísértette.

Következő levelében, mint tapasztalati fogjuk, Liebig mindinkább közeledik a vegytanunk az életkellékekre alkalmazásáról tanokra, s fokonkint mutogatja azon hasznokat, mellyeket a polgárzat a vegytanból élvez, melly szép pályáján, olvasóm türelmével, vázlatosan fogom őt kísérni.

KÜLFÖLD.

Az A. Allg. Zg mellékletének ezidei 33 számában. „A művészek és a pesti országház” cím alatt követezőt olvasunk: „Elbemellékről. A „Frankfurter Journal” 1844 dec. 24ei, 355ik számában ez áll: Dunamellékről (Békküldetett). Miután a pesti országház tervezetere sok hirlapban hirdetett pályázás köztetszést és részvétet nyert, és a

*) Az ilylen lépés azonban nem országos biztosságokban fekszik, mellyek ezhöz nem vezetnek, hanem magoknak az erdélyi ügyeknek fokonkinti kifejlésében — Szerk.

